

Nagy Zsófia

Táborból iskolába | menekült gyermekek részvétele a görögországi közoktatásban

Jelen tanulmány empirikus alapjául egy görögországi terepmunka szolgál; vizsgálatának tárgya egyrészt a görög kormányzat azon erőfeszítése, mellyel közoktatást igyekszik biztosítani Athénban élő menekült gyermekek számára; másrészt az ezen erőfeszítésben résztvevő aktorok közti viszony feltérképezése. Az írás további célja a „válság”, a „vendégszeretet” és a „szolidaritás” problematikus jelenségeinek és összekapcsolódó jellegének feltérképezése. Az elmúlt évtizedben Görögország két „válsággal” összefüggésben is a nemzetközi médiafigyelem középpontjába került, melyek ugyanakkor részben szélesebb körű, globális problémák lokális variációi is. Az első a gazdasági válság, mely különösen erősen megrázta az országot; olyannyira, hogy az azt követő megszorító intézkedések ellenére a jelenlegi Görögország egy olyan ország modelljének tekinthető, ahol normalizálódott a krónikus válságállapot. A második válsághelyzet előzménye, hogy egymással összefonódó nemzetközi események folytán a görögöket megnövekedett migrációs hullámok érték az elmúlt években; maga az ország a 2016-os EU-török megállapodás következtében olyan tranzitországgá vált, ahonnan a továbbhaladás a menekültek számára ellehetetlenült. 2017 elején így az országban 65 ezer menekült várakozott olyan állapotok közt, melyeket Bauman „megfagyott átmenetiségnek” nevez. A menekültek oktatásának kérdését ebben a kontextusban vizsgáltam. A tanulmány álláspontja, hogy a menekültek oktatásának megértése nem történhet meg pusztán gazdasági és/vagy politikai fogalmak segítségével, hanem ennél szélesebb kulturális kontextust kíván.

Bevezetés

A tanulmány a menekült gyermekek közoktatásban való részvételét vizsgálja. Az oktatás a görög kormány által 2016 októberében indított, jelenleg is működő program keretében zajlik. A projekt elindításakor úgynevezett „előkészítő programot” alakítottak ki athéni állami iskolákban, melyekben az első hónapokban – amikor az adatgyűjtés zajlott – 1000 fő 6 és 15 év közötti gyermek vett részt. A menekült gyermekeknek tartott

órák nem nevezhetők integráltnak, mivel ezeket a helyi tanulóktól elkülönült osztályokban tartják meg. Ezen kívül nem vontak be minden menekült csoportot a programba, hiszen az kifejezetten olyan gyermekekre fókuszál, akik menekülttáborokban élnek. 2016 októbere és 2017 januárja között öt általános iskola lépett be a programba, melyekhez a következő hetekben további kilenc intézmény csatlakozott. Komoly sajtófigyelmet generáltak a Perama nevű munkásnegyedben történtek, ahol a helyben jelentős beágyazottságú szélsőjobboldali Arany Hajnal szimpatizánsai megfenyegették a menekült gyermekeket fogadó iskolát. Az eset ráirányítja a figyelmet a folyamatban résztvevő aktorok – szülők, tanárok, szervezetek, politikusok, az állam stb. – közti konfliktusokra és interakcióikra. E gondolatnak megfelelően a kutatás egyrészt a menekült táborokban lefolytatott terepmunkákon, másrészt tanárokkal, szülőkkel, a szolidaritási hálózat egyes tagjaival, NGO-k képviselőivel, és a görög Oktatási Minisztérium alkalmazottaival készített interjúkon alapul.

A tanulmány konceptuálisan három fogalom – válság, vendégszeretet és szolidaritás – komplex és dinamikus jellegét kívánja vizsgálni a menekültek görögországi oktatásának dimenziójában. Az írás célja másodsorban az e három fogalom között fennálló ambivalens és sokoldalú kapcsolatok feltárása. A fogalmak közti ambivalencia nem jelenti ugyanakkor azt, hogy a fogalmak egy analitikus vizsgálatban ne volnának megragadhatóak. Mivel mind a vendégszeretet, mind a szolidaritás fogalma egyfajta „shifterként”, váltóként azonosítható (Herzfeld 1987; Rakopoulos 2016), viszonyrendszerük megfoghatóvá és kiaknázzhatóvá válik.

Mindhárom fogalomra igaz, hogy önmagukban véve is vitatott és összetett töltéssel rendelkeznek. A válság gyakran egyfajta dualitásként értelmeződik, mely a normális és a nem szokványos közti határvonalat jelöli (Koselleck 2006). Mint látni fogjuk, ez a dichotóm megközelítés nem feltétlen képes kezelni sem a válság krónikus jellegét, sem azt, hogy a normalizálódott válságot hogyan élik meg az érintettek. Ezzel szemben a vendégszeretet fogalmának kettőssége történelmi síkon jelentkezik: olyasmiként, ami egykor – a modernitás kora előtt – még tiszta volt, ám idővel elkorcsosult (Zeldin 1994). Az efféle kettős értelmezésen az olyan antropológiai munkák révén léphetünk túl, melyek a vendégszeretben divergenciák és határvonalak forrását látják. Végül, a szolidaritás fogalmát is gyakorta osztják ketté „exkluzív” és „inkluzív” típusokra (Sorokin 1947). Bármily jelentős és analitikus tekintetben gyümölcsöző is az

ilyen jellegű feszültségek figyelembevétele, alkalmazásuk nem csupán feltárni, de elfedni is képes, méghozzá olyan tényezőket, melyek kulcsfontosságúak a téma szempontjából fontos kérdések megértéséhez.

A kutatás empirikus alapjául egy 2017 januárja és februárja között a szélesebb Athén-körzetben végzett terepmunka szolgál. A menekült gyermekek közoktatásba való bevonására összpontosítva a terepmunka a tanulmányban leírt felelősségi láncolatot követte: az állami aktoroktól (mind az intézményi, mind a menekülttábori közeg képviselőitől) kezdve a tanárokon, NGO-kon, szolidaritási aktivistákon és egyéni szemlélőkön át az érintett menekültekig. A kutatás során egyrésről félig strukturált interjúk készültek (összesen 14 interjú); tüntetéseken, iskolai értekezleteken, menekült táborokban, gyermekutaztatás közben, órákon, szolidaritási központokban és intézményi irodákban történő résztvevő megfigyeléssel párhuzamosan.

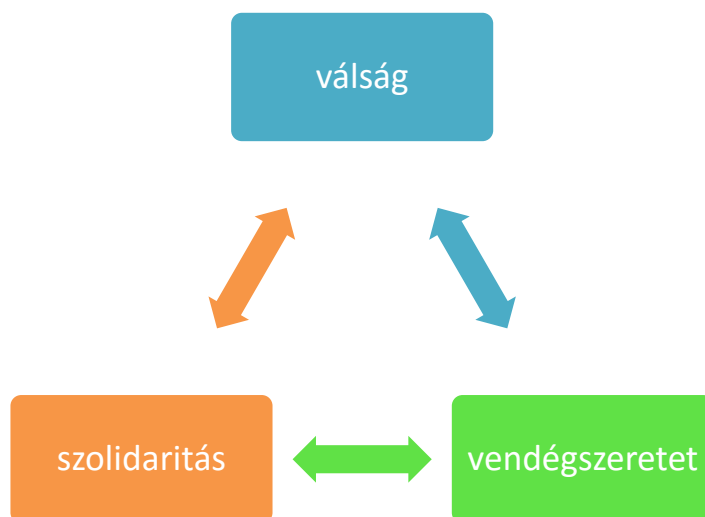
A tanulmány szerkezeti felépítése a következő: Az első rész a tanulmány elméleti kereteit vázolja fel. Lehetséges vizsgálati kiindulópontokként bemutatja a válság, a vendégszeretet és a szolidaritás fogalmait. Röviden felvázolom a válság kettős jellegének kérdéskörét, majd a vendégszeretet fogalmát, melyet egyfelől gyakran a görög társas hajlam megértésének kulcsszavaként használnak, de amely voltaképp önmagában is kétértelmű kifejezés. Ez után a szolidaritás kérdését járom körül a jelenkori görög társadalom kontextusában. Számos elemző mélyreható vizsgálatában a gazdasági válságot követően megerősödő *szolidaritási mozgalom* a hagyományos politika potenciális alternatívájaként jelenik meg (Pantazidou 2012; Douzinas 2013), bemutatása a konkrét szituáció megértéséhez elengedhetetlen. Az ezt követő rész tárgyalja az etnográfiai terepmunkát, a negyedik rész pedig elemzi ennek viszonyát a korábban felvetett kérdésekhez és dilemmákhoz.

Elméleti keret

Egyre növekszik azon kutatások száma, melyek a menekültek jelenkori oktatását vizsgálják - különösen az elmúlt évek eseményeinek tükrében. Számos kutatás bír azzal a hozzáadott értékkel, hogy az integráció és akkulturáció kérdéskörein túllépve az olyan problémák sokoldalúságával néz szembe, mint az elhúzódó menekültfogadási helyzetek, és a fogadó országok biztonságiasításának általános kontextusa. A kutatások egyik sodra a kérdéskör diagnózisaira koncentrálnak: mik a menekült gyermekek oktatásbeli nehézségei és szükségletei. A felmerülő kérdések közt szerepel a trauma-megelőzés és

védelem, az oktatási vészhelyzetek (Aras és Yasun 2016), oktatás zavarok és trauma (Sirin és Sirin 2015), tanulmányi akadályok és megszakítások (Dressler és Gereluk 2017). Egy másik irányzat a menekült gyermekek oktatásának lehetséges előnyeit vizsgálja, többek közt a „normalitáshoz” való visszatérés lehetőségét (Nicolai és Triplehorn 2003), technikai és tematikai dimenziókat (Dríden-Peterson 2017), illetve az oktatást mint gyógyító folyamatot. Fontos munkák foglalkoznak a menekült oktatás jogi vetületeivel, többek között a nemzetközi jog (O’Rourke 2014), illetve az oktatáshoz való emberi jog szempontjából (Warner 2017). Végezetül, kiváltképp az elmúlt időszak eseményeinek fényében, a kutatások egyik fontos új iránya a közösségi és partneri támogatás kérdésre koncentrál (Cairo, Sumney, Blackman, és Joyner 2013; Erden 2016; Hos 2016).

Bár e megközelítések önmagukban is számos értéket mutatnak fel, és nagyban hozzájárulnak a firtatott kérdések megértéséhez, arra szintén nagy szükség volna, hogy tanulhassunk azok konkrét tapasztalataiból, akik személyesen vesznek részt menekültek oktatásában, s ez által ismereteket szerezhessünk a projektben résztvevő aktorok közti kapcsolatokról. Ebből a célból kerül bemutatásra a 2017 elején készült görögországi menekültoktatásról szóló esettanulmány, mely elméleti kereteit az úgynevezett görögországi menekültválság kapcsán szintén virágzásnak indult antropológia irodalomból meríti. Alaptétele, hogy a kérdést a válság, a vendégszeretet és a szolidaritás összekapcsolódó fogalmain (1. ábra) és az ezekben érintett aktorok mindennapi tapasztalataiban való megjelenésén keresztül is meg lehet ragadni. Bár e fogalmakkal kapcsolatos tudományos diskurzust és a kapcsolódó elméleteket ilyen lélegzetvételű dolgozatban részleteiben ismertetni nem lehet, alább röviden kifejtem a válság, a vendégszeretet és a szolidaritás azon jellemzőit, melyek a tanulmány kapcsán leginkább relevánsak, ezt követően ismertetem az esettanulmányt, mely a vizsgálat empirikus alapját képezi.

1. ábra: válság, vendégszeretet és szolidaritás kapcsolata

Válság

A válság elméleti megközelítéseiben számos alkalommal fejtették már ki a krízishelyzetek kettős jellegét. A válság ilyen értelemben több szempontból is kétarcú. Először is a „krízis” szó eredeti értelmét alapul véve - Koselleck magyarázatával élve - a válság az, ami különválaszt (Koselleck 2006). A görög *krinō* ige jelentése: „választ”, „dönt”, „elválaszt”, illetve „megítél”. A szónak a választáshoz kötődő jelentése vezetett oda, hogy a krízis úgymond kritikus pillanatot jelöl. Másodsor, szintén Koselleck fejt ki, hogy a válság mind az objektív állapotot, mind pedig ugyanennek az állapotnak a szubjektív diagnózisát is jelölheti (Koselleck 2006). Végül, hatását tekintve a válságot egyszerre tekinthetjük katalizátornak, illetve csapdának (Authers and Charlesworth 2014). A téma tudományos megközelítéseiben se szeri, se száma a válság katalizátorként való értelmezésének. Többek között Gluckman is ezt az értelmezést ragadja meg fogalommagyarázatával, mely szerint a válság „egyfajta feszültség vagy fordulat, a potencialitás, a lehetőségek sokféleségének gócpontja” (Kapferer 2005:89). E megfogalmazás visszhangjait hallhatjuk Morin és Kosseleck munkájában is. Oly elterjedt a válság katalizátor-értelmezése, hogy könnyedén „elterjedt kulturális narratívaként” tekinthető (Authers and Charlesworth 2014), mely Adam Harmest arra a kijelentésre sarkallta, hogy „a válság különleges helyet foglal el progresszív képeink között, mely olykor valósággal a politikai stratégia helyettesítőjévé válhat” (Harmes 2012:217).

Kétségtelenül nehezebb az irodalomban a válság csapda-értelmezésének megfogalmazására példát találni. Claus Offe a gazdasági válság kapcsán szolgáltat egy példát. Központi állítása az, hogy az optimista katalizátor-értelmezésekkel ellentétben a válság „nagyraoszt lebénytotta vagy elhallgattatta a problémák konstruktív orvoslásának erejét és forrásait” (Offe 2015:2). Fontos megjegyezni, hogy Offe nem a társadalom általános benuktásáról beszél, hanem egyes csoportokról, jelesen azokról, amelyek a válság kezelésére hivatottak. A bonyolult kérdések feltevése, tudniillik, hogy mit kell cselekednie és kinek, ahhoz vezet, amit Offe az európai politika „csapda-helyzetének” nevez: „Még ha meg is egyeznénk abban, hogy mi a teendő, következik a még kényesebb kérdés: 'Lesz-e valaki, aki megteszi?' Amíg ez utóbbi kérdésre nincs válaszunk, addig nem csupán válságban vagyunk, hanem mindennek tetejében csapdában is” (Offe 2015:3).

A válság katalizátor-, illetve csapda-értelmezése tehát eredendően az adott narratíva függvénye. Colin Hay rámutat, hogy a kettős, objektív-szubjektív jellege miatt a válság megértése mindig történetbe ágyazott, vagyis a válság egyebek közt olyan konstrukcióként is megjelenhet, mely kudarcok történetét tárja elénk (Hay 1995). Nem meglepő tehát, hogy az új keletű válságok elterjedt narratíváikban gyakran “eposzi” hangnemet öltenek, melyek végül happy enddel zárulnak (Wieviorka 2012).

A görög politikai retorikában a válságnak különösképpen a rendkívüli jellegére kerül hangsúly (Rakopoulos 2014). Ez az állítás könnyedén fenntartható, hiszen a görög gazdasági válság a második világháború óta Európa legnagyobb recessziója (Lapavitsas 2012). Továbbá, ahogy arra Schmitt és Agamben rámutat, a helyzet rendkívüli voltára hivatkozva a kormányok szélsőséges lépések megtételéhez szereznek alkalmat és felhatalmazást.

Vendégszeretet

Az Európában a menekültekkel szemben megjelenő feszültségek és gyakran nyílt erőszak láttán az ember reflexszerűen azt gondolná, hogy a vendégszeretet ennek antitéziseként az ellenségességre való normatív válasz. Érdekes módon a vendégszeretetet távolról sem ártatlan fogalomként, illetve gyakorlatként értelmezi sem a tudományos diskurzus, sem a politikai retorika. A társadalomelméletekben általánosan elterjedt nézet szerint a vendégszeretet egykor még tiszta volt, de idővel elkorcsosult. A legjobb példa erre Ritzer elképzelése a vendégszeretet “McDonaldozációjáról”, melyet

többben is hasonlóképpen fogalmaztak meg (Zeldin 1994). E megközelítés szerint a vendégszeretet egyszer, hajdanán sokkal inkább központi szereppel bírt az egyes társadalmak értékrendszerében (Lashley 2015). Mióta azonban elvesztette az eredeti kötelesség-orientált alapvonását, a modernkori vendégszeretet e szerzők számára csupán „nagyreszt érzelemmentes kereskedelmi kezdeményezések összessége” (Wood 2016). Híresnek számít Derrida megjegyzése a vendégszeretet fogalmának inherens belső feszültségéről (Derrida 2000). Szerinte a vendégszereteten (*hospitality*) „parazitaként élőködik ellentéte, az ellenségesség (*hostility*),” Aki felajánlja vendégszeretetét, ezen aktusán keresztül saját területe fölötti dominanciáját és uralmát hirdeti. Innen Derrida saját neologizmusa, a „vendégszeretetgyűlölet” (Derrida 2000). Vagyis - a vallásos gondolkodásban való gyökere okán - a vendégszeretet mindig együtt jár a vendéglátónak azzal a motivációjával, hogy védelme és uralma alá hajtja az idegent.

Érdeemes megjegyezni, hogy a vendégszeretet görög nyelvű párja, a *filoksénia* egyszerre gazdagabb etimológiailag, és eltérő jelentésében is a vendégszeretettől, mivel tartalmazza az „idegen” (*ksenos*) szót, akivel szemben vendégszeretőnek kell lenni. Ahogy Du Boulay meg is jegyzi, a *ksenos* számos alkategóriával rendelkezik, és jelentős erővel bír a görög nyelvben, ahol „*ksenosnak*, idegennek lenni szörnyű sorsnak számít” (Du Boulay 1991).

A görög vendégszeretet sztereotípiája kulcsfontosságú a görög társadalmon belül a vendégekhez való viszony megértése szempontjából. Herzfeld ennek gyökereit a XIX. századig vezeti vissza, a görög nacionalizmus megjelenésének koráig, amikor a görögök tudatosan törekedtek ősi viselkedési normák felelevenítésére (Herzfeld 1987). Herzfeld a görög vidéki életben a nagyvonalú vendégszeretet számos példáját dokumentálja, melyeket a pártfogó-pártfogolt viszony megnyilvánulásaként értelmez (Herzfeld 1987). Ezen kívül idézi Friedlt, mikor az ún. *Ksenios Zeus* mítoszt (Zeuszt, az idegenek pártfogóját) a görög énkép központi elemeként említi annak példajaként, amely szerint a *filoksénia* nem pusztán a görögökről alkotott sztereotípia egyik mellékes komponense, hanem annak aktív alkotóeleme. Derrida megközelítéséhez hasonlóan Herzfeld megjegyzi, hogy „A vendég fogollyá válhat.” A vendégszeretet tehát egyszerre eredményezhet társadalmi határokat és divergenciát (Rozakou 2012).

Szolidaritás

Számos elemző mélyreható vizsgálatában a gazdasági válságot követően megerősödő *szolidaritási mozgalom* a hagyományos politika potenciális alternatívájaként jelenik meg (Pantazidou 2012; Douzinas 2013). A Görögországban újonnan kialakult, úgynevezett *szolidaritási mozgalom* nem minden előzmény nélküli jelenség. Ahhoz, hogy lássuk, mennyire újszerű a szolidaritás mint gyakorlat, a tanulmány háttérét képező görög civil társadalom XX. századi fejlődésének rövid áttekintésére van szükség.

A téma tudományos szakértői közt közmegegyezés van azt illetően, hogy a XX. század második felében a görög civil társadalmat leginkább gyengéneként lehet jellemezni (Sotiropoulos 2014), ez részben az erős pártkötődések megjelenésével magyarázható. Ezek a kötődések pedig, Arampatzi és Nicholls magyarázata szerint a felülről érkező kormányzás hagyományában gyökereznek, a hosszan tartó „diktatúra és párt-uralmi politika történelmének” eredményei (Arampatzi és Nicholls 2012). A klientelizmus, melyet egyébként a társadalomtudomány a válságot előidéző okok összességéként említ, a görög társadalom mélyére hatolt (Lyrintzis 1984).

Ennek ellenére számos kvalitatív változás is jelentős mértékben formálta a civil társadalmat az elmúlt 15 évben. Először is meg kell jegyezni, hogy a 2004-es athéni olimpia előkészítésében és szervezésében 58000 önkéntes vett részt. Ez az önkéntességre való készség azonban, mint azt látni fogjuk, az akkoriban zajló állami irányítású európaizálódási és modernizálódási erőfeszítések kontextusában jelent meg. Másodsor, a 2000-es évek vége felé több környezetvédelmi és korrupciós ügy civil szervezetek sokaságát készítette aktivitásra (Sotiropoulos 2014). Harmadrészt, a civil társadalom alacsony fejlettségi szintjét részben megmagyarázó erős pártkötődések 2009 és 2012 között látványosan szertefoszlottak. A két fő párt, az Új Demokrácia (Nea Dimokratia) és a Pánhellén Szocialista Mozgalom (Pasok), melyek addig a teljes mandátumok 77 százalékát adták, elvesztették támogatóikat, és együttesen is csupán a parlamenti helyek 33 százalékát tudták megszerezni (Sotiropoulos 2014). Végül, és a jelen tanulmány szempontjából legfontosabbnak, a gazdasági válság és az azt követő megszorító intézkedések burjánzó, élénk szolidaritási mozgalmat szültek (Pantazidou 2013). A kooperatívák, közösségi zöldség-gyümölcs kereskedések, konyhák, klinikák, gyógyszertárak, piacok, és szolidaritási bazárok formájában megjelenő mozgalom alulról jövő kezdeményezések révén, állami jóléti feladatok átvállalásával válaszolt a válságra.

A görög szolidaritási mozgalom sajátosságainak megértéséhez kulcsfontosságú kialakulásának émikus narratívája. A szolidaritási mozgalom öndefiníciójának egyik fontos eleme az inkluzív, vagyis egyenlő, nem-hierarchikus viszonyokon alapuló jellege. Ugyanakkor bizonyos értelemben, éppen az ilyen jellegű öndefiníció miatt, a hasonló szolidaritási mozgalmak mégis szert tesznek egyfajta exkluzív jellegre: nyomatékosan elkülönülnek a karitatív és humanitárius logikára épülő szervezetektől (Rakopoulos 2016). Az „önkéntesi” és a „szolidaritási” mozgalom közötti ellentét gyökereit a mai Görögországban Rozakou térképezte fel. Az ő magyarázata szerint az önkéntes-mozgalom fentről lefele építkező kezdeményezés, melyet a 2000-es évek közepén indított a görög kormány egy átfogó európaizálódási és a modernizációs program részeként. Ezért a mai szolidaritási mozgalom által elítélt önkéntes-mozgalom elutasítása nem csupán a hierarchikusnak, állampártinak, és apolitikusnak vélt civil szervezetekkel való ideológiai szembehelyezkedés, hanem igen konkrét kritikája azoknak az állami gyakorlatoknak és törekvéseknek, melyek a gazdasági válságot megelőzték és vélekedésük szerint okozták (Rozakou 2016a).

A szolidaritási mozgalom émikus narratívájának másik fontos eleme a szenvedők közti hierarchikus distinkciók megalkotásának elutasítása, mely egyértelműen az európai baloldali gondolkodásban gyökerezik. E hozzáállás értelmében nem számít, ki ad és ki kap, ki görög és ki idegen, ki menekült és ki migráns. Az egyik csoport bevonása gyakran a másikra tett utalás révén történik, és olyan émikus fogalmak kialakulásához vezet, mint a „közös szenvedő társaink” és a „görög menekült” (rászoruló nem külföldi). Rozakou rámutat, hogy szolidaritási mozgalom által a menekültek megnevezésére használt *prosfighes* fontos konnotációja, hogy számos görög 1922-ben Kis-Ázsiából érkező menekülteként szintén hasonlókat tapasztalt (Rozakou 2012), s ezzel a menekültek és a görögök közös sorsát hangsúlyozza.

A saját narratíváik egyik közös eleme a mozgalmi aktivisták munkájának korlátait érinti: ahelyett, hogy a társadalom utópisztikus alternatívájának létrehozásán fáradoznának, inkább hiánypótló szerepet tulajdonítanak maguknak. E pragmatikus, jelenre fókuszáló utópia („nowtopia”) a szolidaritási mozgalom alapelveinek újraalkotásában ragadható meg. Bár az NGO-k önkéntesei és a szolidaritási mozgalom aktivistái között eredetileg fontos - és máig hangsúlyos - demarkációs vonalnak számított az utóbbiaknak az adományozók és rászoruló közti hierarchikus viszonyal való szembehelyezkedése (melynek következtében tilos volt mindennemű tényleges

pénzbeli tranzakció), ez a határvonal újabban eltűnőben van. A pragmatikus mozgalom, mely leginkább szükség-alapon működik, úgymond “robotpilóta üzemmódba” kapcsolt (Chatzidakis 2014), ezzel az ajándék-tabu gyengült (Rozakou 2016b).

Táborból iskolába – a felelősségi láncolata

A Görögországba való migráció fokozatos növekedésével az elmúlt két évtized során egyre nagyobb kihívást jelentett a bevándorló gyermekek befogadása a görög közoktatásba. Néhány helyi szintű kezdeményezés megkísérelt választ adni e kihívásokra, miközben a legelterjedtebb gyakorlat továbbra is a bevándorló gyermekeknek a délelőtti oktatásba való egyenkénti integrálása maradt. Természetesen a gazdasági válság megakasztotta e kezdeményezéseket, mivel az állam 7 éve nem szerződtet új tanárokat.

Az oktatással kapcsolatos gondok már a migrációs hullám legkorábbi szakaszában jelentkeztek. Önkéntesek - nem feltétlenül képesített tanárok - ad hoc órákat tartottak táborokban élő gyermekeknek, melyek inkább voltak unaloműzésnek tekinthetők, mint tényleges oktatásnak.

A kormány által 2016-ban javasolt program a laza fordítással élve, úgynevezett „bevándorló oktatási befogadó intézetek” létrehozása volt, melynek keretében táborokban élő menekült gyermekek délutánonként, a görög gyerekek délelőtti óráitól elszeparálva, felkészítő kurzusokra járnak állami iskolákban. A felkészítő kurzusokon angol nyelvet, rajzot, matematikát, görög nyelvet és informatikát tanulnak. Mivel a kormány nem hajlandó újabb tanárokat teljes státuszban foglalkoztatni, a délutáni kurzusokat a jelenlegi tanárok részmunkaidős, határozott idejű szerződésben vállalják.

A kezdetek óta világossá vált az is, hogy a kezdeményezés egyszerre igen sok szegmenst érint: szülőket, tanárokat, szakszervezeti tagokat, szolidaritási aktivistákat, helyi és nemzetközi civil szervezetek önkénteseit, és különböző szintű állami aktorokat. A terepmunka fókuszpontjában tehát az az erőfeszítés állt, mely révén gyermekek oktatásban részesülnek, és amely az imént felsorolt szereplők interakciójaként manifesztálódik. A menekült gyermekek számára nyújtott oktatás kezdeményezése szó szerinti és metaforikus értelemben is elmozdulást jelent a „válság” mezejét jelentő menekült táborból a „normalitás” mezejét jelentő állami iskolába. A válsággal kapcsolatos alapvető felfogások és válaszok megértésében rendkívüli a jelentősége, hogy ez az elmozdulás miként megy végbe.

A tábor

A multiszektorális erőfeszítés lévén az oktatási projekt rálátást biztosít az érintett résztvevők közti viszonyokra. Minden hétköznapi 13:30-kor buszok jelennek meg a menekülttábor előtt, hogy elszállítsák a programban részt vevő gyermekeket az iskolákba. A táboron belül az állam két irodát tart fenn, egyet a Bevándorlási Minisztérium és egyet az Oktatási Minisztérium részére. Az utóbbinak két alkalmazottja van, akik leginkább a projekt adminisztratív oldaláért - a résztvevők és hiányzók számának rögzítéséért és napi szintű statisztikai adatok készítéséért -, illetve a menekült szülőkkel való kommunikációért felelnek:

„A gyermekek számára történő oktatás biztosítása egy felelősségi láncolatot igényel, és mi vagyunk ennek az egyik végén. Beszélünk a szülőkkel, felügyeljük a gyerekeket, meg persze kísérőket és tanárokat, de leginkább adminisztrációs feladatokkal foglalkozunk. Na most, ez a fajta munka, félre ne értse, én külön jelentkeztem, hogy itt dolgozhassak, de nem az a fajta dicsőséges önkéntes munka, amit egyes humanitáriusok elképzelnek. Nem jár sok jutalommal. Unalmas és legtöbbször rendkívüli stresszes. Én azért vagyok itt, mert segíteni akarok. De abban nem vagyok biztos, hogy szolidaritási aktivista volnék. Nem, másképp fogalmazok: biztos vagyok benne, hogy nem vagyok szolidaritási aktivista.”

(Személyes kommunikáció, Oktatásügyi minisztériumi alkalmazott)

A minisztériumi alkalmazottak elmondásából kiderül, hogy az adminisztrációból álló munkájuk mentes az afféle kielégítő élményektől, mely a humanitárius munka gyakori velejárója. Ennek ellenére az alkalmazottak hangsúlyozzák, hogy önkéntesen vállalták, hogy menekültekkel foglalkozhassanak, vagyis a munka etikai vonatkozása fontos számukra. Az elhivatottság és a sivár munka nyújtotta körülmények között nyomatékosan elhatárolódnak a szolidaritási mozgalomtól: az ő megfogalmazásukon keresztül a mozgalom aktivistái szervezetlen, kalandot kereső, gondtalan egyéneknek tűnnek.

Az alkalmazottak beszámoltak arról, hogyan igyekeznek meggyőzni a menekült szülők egyharmadát, akik elutasítják a projektben való részvételt. A legtöbb szülő azzal érvel,

hogy mivel csupán ideiglenes a görögországi tartózkodásuk, felesleges görög nyelvet tanulniuk:

„3 hónapja érkeztünk Görögországba, és jó esélyeink vannak rá, hogy relokációs interjúhoz jutunk. Természetesen Németországba szeretnénk menni, mert a feleségem családja már ott van, és egyébként is mindenki Németországba akar menni. Semmi kedvünk itt maradni. Nem a legszörnyűbb dolog ez a várakozás. Láttam és voltam én már rosszabb helyeken, és hálásak vagyunk Görögországnak a segítségért. De nem szeretnénk maradni. Ha az iskolában lehetne németet tanulni, annak volna értelme, de minek görögül tanulni, ha bármelyik pillanatban behívhatnak minket relokációs interjúra?”

(Személyes kommunikáció, a táborban lakó menekült szülő)

A számtalan sok minden mellett, ami prekaritás áldozata lett a válság nyomán, ez esetben a jövőképről van szó. A szülők ellenállására egy adminisztratív megoldást kínál az Oktatási Minisztérium alkalmazottja. Egy beszélgetés során kifejti, hogy a szülőktől elvárják a gyermekeik iskoláztatását:

„Hát, nem kötelező, de mégis kötelező, úgyhogy tulajdonképp azt mondjuk nekik, hogy az, és hogy jobb színben tűnnek majd fel, ha együttműködnek. Ez a legtöbbjükénél beválik. Nem akarnak rossz jegyet a bizonyítványukra. Viszont egy dolog elvben megállapodni velük, és más dolog minden nap rávenni a gyerekeket, hogy elmenjenek az iskolába. Ha valami rossz dolog történik, valami rossz élményük volt előző nap, vagy unalmas volt a gyerekeknek, unalmasabb, mint a táborban labdázni, akkor egyszerűen nem mennek el. Inkább azt mondom, hogy vihetik magukkal a labdát. Viszont a program kialakításánál nem volt alapkövetelmény, hogy szülőket, menekült szülőket győzködjünk. A görög szülőket győzködheti a kormány, de a menekült szülőkről megfelelnek. Lehetne az a következő lépés, hogy a menekült szülőket is elvisszük az iskolákba.”

(Személyes kommunikáció, Oktatási minisztériumi alkalmazott)

Ez a hozzáállás jól mutatja a Görögországban élő menekültek létkörülményeinek légüres terével kapcsolatos kognitív nehézségeket. Az, hogy a menekültek azt sem tudják

megállapítani, hogy áthaladóban lévő vendégek, vagy inkább helyben maradó idegenek, ellehetetleníti a jövőről való tervezést, de még a diskurzust is. A „megfagyott átmenetiség” (Bauman, idézi Rozakous 2012) által okozott kognitív akadály több és más, mint pusztán megrekedni valamely országban, mivel a menekültek azt sem képesek megállapítani, hogy megrekedtek-e, vagy sem. Egyik érintett aktor - beleértve a görög államot és az Európai Uniót - sem képes jelen pillanatban jövőre vonatkozó kérdésekre válaszolni.

A busz

A következő és legjelentősebb láncszemet a gyermekeket szállító buszok képezik. A tábor naponta 16 buszt és kisbuszt fogad, melyeket az állam magáncégektől bérel. Minden busz egy sofőrrel és két kísérővel érkezik. A kísérők felét a buszokat üzemeltető vállalat, felüket az IOM alkalmazza. A kísérőknek sokoldalú szerepe van, és mivel ezt jellemzően rendkívül fontosnak ítélik, speciális képzésben részesülnek, hogy képesek legyenek megfelelően bánni a gyermekekkel. Ők felelnek azért, hogy a csoportokba rendezett gyermekeket elszállítsák a tábor elől, és átadják őket az iskola előtt a tanároknak. S ami ennél is fontosabb, az utazás alatt folyamatosan szóval tartják a gyermekeket, énekelnek és játszanak velük. A kísérőkbe fektetett bizalom kimagasló fontosságú, s ezért arra képzik őket, hogy semmiképp se fejezzenek ki ellenségességet fizikailag fenyegető viselkedéssel, vagy akár csak a hangjuk megemelésével.

Bár a magáncég által alkalmazott kísérők ugyanabban a képzésben részesülnek, mint az IOM alkalmazottai, eltérő háttereik ennek ellenére is kiütököznek, így a mentor-tanuló párba rendeződött kísérők igen gyakoriak a buszokon. Míg a tudományos irodalom az IOM-alkalmazottait önkénteseknek írná le, a valóságban megéltek ennél árnyaltabb képet festenek. Például N., szabadidejében a szolidaritási mozgalom aktivistája, viszont az IOM kísérőjeként biztosítja a megélhetését. Ez nem okoz számára „tudathasadást”, mivel mindkét szerepet fontosnak tartja, és azt teheti, amit szeret, mind a szabadidejében, mind pedig munka gyanánt:

„Nem egyetlen dologgal definiálom önmagamat. A személyiségemhez hozzátartozik a szolidaritás. Nem hiszem, hogy különbséget tehetünk rászoruló emberek között; számomra ezt jelenti a szolidaritás. De sok minden mást is jelent. Elsősorban politikai tekintetben a kitzasztottság és a megfosztottság

gyökerei és okai elleni harcot jelenti. Valódi szolidaritási mozgalmat jelent, háborúellenes mozgalmat, mindennemű kizsákmányolás elleni mozgalmat. Másodsorban pedig praktikus segítségnyújtást jelent. Nem kizárólag politikai beszédeknek hangot adni, de anyagi javakat nyújtani, és követelni az államtól, hogy nyújtsa ezeket. Én pénzt is keresek azzal, hogy egy civil szervezet alkalmazottjaként segítek ezeknek a gyerekeknek. Rendkívül kielégítő munka. Ha pénteken meglátok egy gyereket, aki mezítláb fut a busz felé - ima miatt elkésett, - újra eszembe jut, milyen jelentősége van annak, amit teszünk.

(Személyes kommunikáció, buszos kísérő)

Hála a buszbéli környezetnek, a 15 perces út után a gyermekek úgy érkeznek meg az iskola elé, hogy valamelyest távolabb kerültek menekült mivoltuktól, és könnyebben behelyezkednek a hétköznapi iskolás szerepébe. A „válságból” kivezető utazás ugyan korlátozott és ideiglenes megkönnyebbülést nyújt a menekülttábori gyermeklét élményével szemben, ez távolról sem valós normalizációként, hanem sokkal inkább egy válság közbeni mini-nyaralásként funkcionál.

A tanárok

Mikor a gyermekek megérkeznek az iskolába, találkoznak a következő láncszemmel, a tanárokkal. Bár a munkájukat számos tényező nehezíti - a korábbi iskolai élmények hiánya a gyermekek részéről, a kulturális és nyelvi szakadék - a tanárok ritkán tapasztalnak áthidalhatatlan konfliktusokat. A láncolatban minden láncszem egyetért abban, hogy az oktatás látens funkciója ez esetben fontosabb a megvalósuló hasznánál:

„Az a célunk, hogy visszaadjuk a gyerekeknek a méltóságukat, amitől megfosztották őket. Részben az tesz minket emberré, hogy képesek vagyunk tanulni. Az iskolában nem csak tényeket tanulunk, hanem méltóságot is. Minden gyermeknek biztosítani kell a tanulás lehetőségét, ez alapvető emberi jog. Az oktatás pedig nem csak könyveken keresztül történik, azokat csak elvéve használjuk, ami fontosabb, hogy értelmes dolgokkal töltsük fel az idejüket, visszaadjuk ezeknek a gyerekeknek a gyermekkorukat. Ezt minden normális tanár megérti.”

(Személyes kommunikáció, tanár)

Az önkéntesek elmondása alapján a fegyelem, mely az oktatás egyik sarokköve, igen nehezen kezelhető probléma.

„A gyerekeknek nehezebb esik dekódolni azt, amit én úgy hívok, hogy a tanár 'fegyelmző tekintete'. Mivel nyilván nem beszélnek a gyerekek nyelvét, a tanárok mimikát, gesztusokat használnak, vidám arcot, szomorú arcot, mérges arcot. A gyerekek azonban nem úgy értelmezik ezeket, ahogy görög gyerekek tennék, hanem gyakran őszinte utálatot látnak bennük. Ezt egy tanárnak meg kell értenie, és esetleg fel kell hagynia az ilyen gesztusok használatával, hiszen ezek traumatizáltak gyerekek.”

(Személyes kommunikáció, buszos kísérő)

Egy jellegzetes probléma, amit a tanárok szavára tesznek, hogy nehéz a gyerekeket úgy leültetni, hogy egyhelyben maradjanak. Ez a gyerekeknek is feltűnik. Eva, egy 10 éves aleppói kurd menekült kislány, aki nem jár iskolába, arra a kérdésre, hogy mit gondol, milyen egy iskolás, azt válaszolja, hogy „az, aki leül.” A legtöbb gyereknek azonban nem jelent nehézséget az egyszerű angol kifejezések használata és népszerű dalok felidézése. A nemzetközileg ismert dalok – pl. „Ha jó a kedved, tapsolj nagyokat” („If you're happy and you know it, clap your hands”) – révén a gyerekek kapcsolódási pontokat találnak a folyamatosan változó környezetükben. Az olyan gyermekek számára, akik az elmúlt évek során számos országban, menekült-gócpontra, táboron haladták át, keresztül az önkéntesek, aktivisták és segítők hadától való búcsúmaratonokon, egy ilyen dal könnyen alkalmazható eszköz új kapcsolatok megalkotásához.

A kormány által kidolgozott felkészítő kurzusok programját a tanárok komoly szakmai kritikával illetik:

„Azon a nyáron, 2016-ban volt a Görög Tanárok Szakszervezetének egy konferenciája. Írtunk egy nyilatkozatot az oktatási miniszter részére. Világosan kijelentettük, hogy a szegregált oktatás szerintünk rossz megközelítés. Mit gondol, kaptunk választ? Meghívtak egyáltalán egy vitafórumra? Hát, nem, és szerintem nem azért, mert a kormánynak gonosz szándékai vannak, hanem egész egyszerűen felkészületlenül érte őket ez az egész. Úgy gondolom, hogy hosszú távon a szegregált oktatás nehézségekbe fog ütközni, gyanút fog kelteni, és a kormánynak nem lesznek eszközei arra, hogy meggyőzzék a szülőket. De

szeretném hangsúlyozni, hogy nekünk, tanároknak az a szakmai álláspontunk, hogy integrált oktatásra volna szükség.”

(Személyes kommunikáció, tanár)

Bár a közvélemény-kutatások szerint a görög lakosság 67 százaléka létezésének első néhány hónapjában támogatta az oktatási projektet, (“Around 10,000 refugee children to attend school this month” 2017) a tanárok az interjúk során kifejtik, hogy a kormány tulajdonképpen nem volt felkészülve arra, hogy válaszoljon a görög szülők reakcióira.

A szülők

Ezek a reakciók leggyakrabban iskolai értekezleteken hangzanak el. A program 2016 októberében indult Athén belső kerületeiben található négy általános iskola részvételével, és a második félévben ezekhez további 5 intézmény csatlakozott. Az iskolai értekezletek olyan fórumként szolgálnak, amelyeken szinte minden érintett részt vehet és vesz: szülők, tanárok, szakszervezeti tagok, az oktatási minisztérium képviselői, helyi politikusok, civil szervezetek, sőt, még gyermekorvosok és papok is. A szülők által felvetett egyik legfőbb aggodalom, hogy a menekült gyermekek nem egészségesek, és nincsenek beoltva.

„Van egy kérdésem, amire szeretnék választ kapni, és nem rasszizmusból mondom, de a gyerekem másnap reggel ugyanabban a teremben ül, úgyhogy szerintem érdemes erről beszélni. Szóval szeretném megtudni, hogy milyen fertőtlenítő szert fognak használni az osztálytermek tisztítására, miután elmennek a menekült gyermekek. Ezek a gyerekek táborokból jönnek, ahol nem tudom, nem is akarom tudni, milyen állapotok vannak, és higgyék el, hogy őszintén sajnálom őket ezért. De ez nem változtat a tényen, hogy ugyanakkor anya is vagyok, és nekem a saját gyerekem egészsége a legfontosabb.”

(Személyes kommunikáció, görög szülő)

Bár az elterjedt elképzeléssel ellentétben a menekült gyermekek általában a szükségesnél több oltással rendelkeznek, mivel számos intézményen áthaladtak már, a ragályos betegségektől való félelem igenis figyelmet érdemlő jelenség. Ilyenkor kerül előtérbe a *filokséniának* az a vetülete, melyben a vendéglátó szabja meg a szíves vendéglátás feltételeit. A menedékkérő a közgondolkodásban “fertőző kórokozóként”

jelenik meg, mely a vendéglátó területét megszállva és szabályait megszegve fékezhetetlen járvánnyal fenyeget. A járvány gondolata így mind a kizárás diskurzusához, mind pedig a káosztól való félelemhez hozzákapcsolható.

Egy másik jelentős szülői aggodalom a gyermekek erőszakos természete. Bár külön osztályokban foglalkoznak velük, egyes iskolákban más időpontokban tartott szüneteket kellett bevezetniük a görög és a menekült gyerekek számára.

„Hallgasson ide, én olvasok újságot, szerintem mind olvasunk. És mind látjuk, hogy ezek a gyerekek isten tudja, miket művelnek az utcán. Nem beszélnek görögül, az én fiam nem tud arabul, ha mondjuk éppen arabok. Mi történik, ha van valami félreértés? Ezek nem tudják, hogyan kell megoldani egy konfliktust, sose tanulták. Nem éltek úgy, mint a rendes gyerekek, hogy is mondjam, inkább, mint a vademberek. Szóval, hogy fog egy 50 kilós tanárnő megakadályozni egy verekedést? Mi van, ha ketten mennek egy ellen? Úgyhogy az én fiam fél. Máshogy néznek ki, máshogy viselkednek, lehet tudni, hogy idegesek, traumatizáltak, isten tudja, mik történtek velük. Miért nem lehet őket a táborokban tanítani? Nem értem.”

(Személyes kommunikáció, görög szülő)

Érdekes módon a menekült gyermekek erőszakos viselkedésének képzete nem hordoz erkölcsi konnotációkat - nem gonosznak vagy bűnözőknek tartják őket, hanem barbároknak. Ez a kivetített másság, melyet Said igen alaposan körülír (Said 1977), egyfajta kolonialista attitűd hozadéka, mely szerint ahhoz, hogy a "barbárból" vendég váljon, meg kell őt fegyelmezni és szelídíteni.

Végezetül, egy szintén gyakori panasza a szülőknek az iskolai értekezleteken a problémák velejét az erőforrásoknak különösen a válság fényében igazságtalan elosztásában levőként fogalmazza meg:

„Ez egy gazdag ország? Megengedhetjük magunknak azt a luxust, hogy vendégeket fogadjunk be? Az iskola már így is romokban van. Gyakorlatilag nem takarítják. Nézzenek körül. Minden évben, minden egyes évben csak azt halljuk, hogy erre nincs pénz, meg arra nincs pénz. Mind türelmesek voltunk, és mind tudtuk, hogy ez van, egymásra vagyunk utalva, szülők, tanárok, mindannyian. Na de. Most akkor kiderül, hogy mégis van pénz? És ahelyett, hogy reggel takarítanak az iskolát, ahelyett, hogy minőségi oktatást, minőségi

iskolákat adnánk a gyerekeinknek, nem görög gyerekekre költjük a pénzt, hanem más gyerekekre. Szerintem ez így nincs rendben.”

(Személyes kommunikáció, görög szülő)

E szerint az érvelés szerint mivel az iskolákat súlyosan érintették a megszorító intézkedések, új tanárok szerződtetését befagyasztották, általános hanyatlás érzékelhető, mely egyebek közt a takarító személyzet hiányában is megmutatkozik, a menekült gyermekek oktatására szánt pénzt a „görög” gyerekekre kellene költeni. Az újraelosztást érintő kérdések tehát ebben a kontextusban a nemzethez tartozók és a befogadottak közti verseny diskurzusának részeként értelmezhetők.

Úgy tűnik, a felkészítő kurzusok esete szépen beleilleszthető Derrida igen frappáns vendégszeretetgyűlölet képletébe. A programba újonnan belépő iskolák vidám és kissé az öndicséret érzetét sugalló „üdvözlő bulikkal” ünneplik a *filokséniát*, miközben egyszersmind diktálják is a vendéglátás feltételeit. Míg egy iskolaközösséget önmagában is lehet olyan mikrokozmosznak tekinteni, ahol felmerülnek a vendégszeretet kérdései, a menekültek oktatásának hatásai és a projekt ellenzése a társadalom szélesebb köreiben is megjelenik.

A társadalom szélesebb körei

A projektet támogatók szélesebb körű hálózata veszi körbe, mely fenyegetés esetén képes mozgósítani saját erejét, ahogy ez Peramában meg is történt. A szolidaritási mozgalom aktivistái, civilek, és hétköznapi emberek képesek együtt megjeleni tüntetéseken, iskolai ünnepeken és a projekt politikai kereteit adó más nyilvános eseményeken. A menekültoktatási projekt politikai ellenzőinek megismerése céljából alább az úgynevezett Perama-incidenst mutatom be.

Perama Athén egyik, a Pireusz kikötő mentén található negyede. A negyedben leginkább munkásosztályhoz tartozóként jellemezhető lakosok élnek, akiket súlyos csapásként ért a válság, és akik nagy része az elmúlt évek során elveszítette a munkahelyét és a megélhetését. A peramai általános iskola egyike azon athéni intézményeknek, melyet kiválasztottak a *filoksénia* táborokban élő menekült gyermekeknek nyújtandó, délutáni, az állam által felállított befogadó kurzusok helyszínének. Az első befogadó kurzusok négy Athén belső kerületeiben található iskolában indultak 2016 októberében. A második félév januári kezdetekor újabb

intézményeket is kiválasztottak a csatlakozásra, köztük a peramait. Egy iskolai értekezleten, amit azért hívtak össze, hogy megbeszélhessék a szülők esetleges aggodalmait, megjelentek a szélsőjobboldali Arany Hajnal tagjai és politikusai, és erőszakosan megzavarták az eseményeket. Az eset országos médiafigyelem középpontjába emelte az oktatási kezdeményezést, és egy ellentüntetéshez is vezetett.

Bár a pártot 1983-ban alapították, az Arany Hajnal a gazdasági válságig szinte ismeretlen volt, mely után a görögországi és a nemzetközi nyilvánosságot és politikai eliteket is sokkolta 2012-es átütő eredményeivel (Ellinas 2013). Perama mind a párt, mind a közvélemény szemében az Arany Hajnal egyik bátyja, s ezért nem is volt meglepő, hogy ez volt a párthoz köthető egyik legerőszakosabb esemény helyszíne: itt gyilkolta meg 2013-ban az antifasiszta rapper Fyssis Pavlost egy férfi, akinek számos cáfolhatatlan kapcsolata volt az Arany Hajnalhoz. Az állam felhasználta az alkalmat, hogy erővel lépjen fel a párttal szemben, és perek sorozata következtében az Arany Hajnal egyes prominens politikusai börtönbe kerültek. Bár azt az implicit célt – a párt szervezetének és népszerűségének felszámolását – nem sikerült elérni, az Arany Hajnalnak sem sikerült politikai tőkét kovácsolnia abból, hogy mártírként állíthatja be magát.

Ezek után tehát az Arany Hajnal számára a migrációs kérdések gyümölcsöző lehetőséget jelentenek arra, hogy növelhesse népszerűségét és médiajelenlétéhez jusson. Vagyis a párt döntése, hogy fellép a peramai iskola ügyében, egyrésztől politikailag racionálisnak tűnik. Másrészt azonban, ahogy interjúalanyaim mindig készségesen rámutatnak, ironikus módon ellentmondásos is:

„Fyssis Pavlos gyilkosának fia szintén ebbe az iskolába jár. Úgyhogy, ha már közbiztonságról van szó, én csak egyet kérdeznék: melyik a veszélyesebb egy gyerek vagy egy szülő szempontjából, egy kisgyerek, aki a háború elől menekül, vagy egy gyilkosnak a fia? És még csak azt sem állítom, hogy egy gyilkos fia feltétlenül veszélyes. Csak azt mondom, hogy elég ironikus az Arany Hajnaltól, hogy megjelenik itt.”

(Személyes kommunikáció, buszos kíséző)

Az incidenst követő ellentüntetés egy kellemes peramai szombatra esik. Az esemény sokszínűséget és büszke ellenállást sugall, mégis csendes, annak ellenére, hogy körülbelül ezer tüntető sétál el egy helyi tértől az iskoláig feliratokkal, jelmondatokat

ismételve. A tüntetés ugyanakkor egyfajta enumerációra is alkalmat ad, melynek során megjelennek mindazok, akik részt vesznek a menekült gyermekek iskoláztatási integrációjának erőfeszítésében: civil szervezetek, tanárok, önkéntesek, szolidaritási aktivisták, illetve görög és menekült szülők.

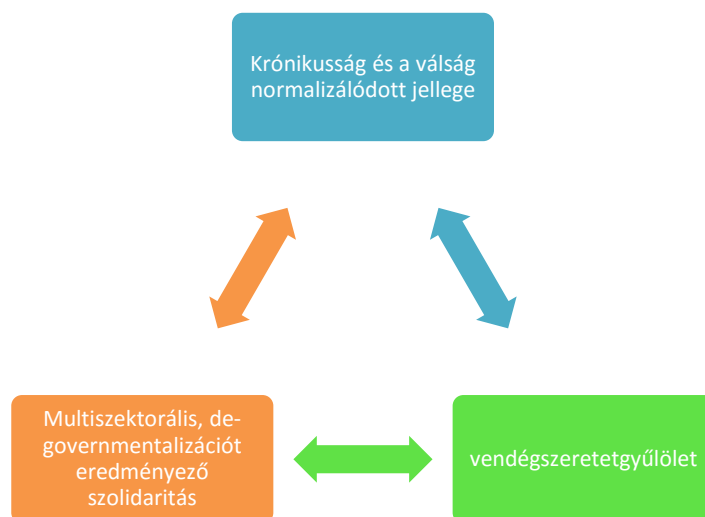
„A legtöbb iskolában nem történik ilyesmi, és a projekt egyáltalán nem kap semmilyen figyelmet. De ha gyerekeket támadnak meg, kötelességünk összejönni, és már másnap szervezkedni, hogy világos üzenetet küldjünk a vendégszeretetről. Látni, hogy együtt menetel az iskolaigazgató és az IOM-dolgozó, a szolidaritási mozgalom aktivistája és a civil szervezet alkalmazottja, tanár és szülő. Ez a görög társadalom valódi arca, és nem hagyjuk, hogy az Arany Hajnal diktáljon, hogy megfélemlítsen minket. Ha megint megjelennek, mi is újra eljövünk, és sokkal többen, mint ők.”

(Személyes kommunikáció, tüntető)

Végezetül érdemes megjegyezni, hogy a projekt igen szűkös keretek között működik. Az közoktatás kapacitása igen korlátozott: nem vonja be a város összes menekülttáborát, illetve az ún. „városi gyerekeket”, akik a hivatalos menekülttáborokon kívül, lakásokban vagy egyéb táborokban élnek. Mégis egy olyan kollektív kezdeményezés példája, mely számos aktort mozgósít, és terepet szolgáltat interakcióik vizsgálatához.

Válság, vendégszeretet és szolidaritás kapcsolata

A tanulmány célja a menekültek oktatásának vizsgálata volt a válság bizonyos kérdéseire, a vendégszeretetre és a szolidaritásra fókuszálva. Az esettanulmány megállapításainak e kerethez való viszonyát a 2. ábra jeleníti meg.

2. ábra: válság, vendégszeretet és szolidaritás kapcsolata a menekült oktatási projekt viszonylatában

A tanulmány első megállapítása, hogy a menekültoktatási projekt az állam és a társadalom konkrét válasza a válság egyik krónikus tünetére. A válság gyakran egyfajta dualitásként értelmeződik, mely a normális és a nem szokványos közti határvonalat jelöli (Koselleck 2006). E kettősségben gyökerezik a válság és annak következményei közti különbségtétel nehézsége. Mind a hétköznapi szóhasználatban, mind a tudományos diskurzusban megfigyelhető a „válságnak” saját utóhatásaival történő egybemosása, és valóban, szétválasztásuk bonyolult kérdéseket vet fel. Számos elméleti megközelítés a válságot nem eseményként, hanem folyamatként kezeli. Ugyanakkor a legtöbb makrogazdasági statisztika, a gyenge gazdasági mutatók, a magas munkanélküliségi arányok azt mutatják, hogy „válság utáni Görögország” helyett inkább a krónikus válság tüneteiről kell beszélnünk - miként azt Heath Cabot teszi (Cabot 2016), - valamint arról, hogy a válság hogyan normalizálódik. Miközben a kutatók a menekültek oktatásának a „normalitáshoz” való visszatérésben betöltött potenciális szerepét hangsúlyozzák, el kellene fogadniuk azt a realiztikus felismerést, miszerint az elhúzódnó menekültfogadási helyzetekben gyakran nem maga a menekültbefogadás, hanem a válság normalizálódik. A válság krónikus tünete az oktatási programban is megjelennek, ahogy ideiglenes struktúrái állandósulnak, s ezáltal számos viszony és jövőre irányuló terv szintén visszafordíthatatlanul átalakul.

A második fő megállapítás, hogy a menekültválsággal szemben a vendégszeretet mint normatív elvárás szintűgy problémás kérdésként kezelendő. A menekültprojektben

a fogadó társadalom oldalán résztvevő aktorok egyértelműen azt jelzik, hogy a projekt feltételeit kizárólag ők szabják meg, és a vendégek nézőpontja másodlagos fontosságú. Ezzel párhuzamosan a görög állam aktívan alkalmazza védekezésüként a „görög vendégszeretet” sztereotípiát, mikor hazai és nemzetközi fronton is azzal vádolják őket, hogy rosszul kezelik a migráns-helyzetet. A kormány az oktatási projekten kívül is beveti a „görög vendégszeretet” frázist a görögországi menekülttáborokra aggatott *filoksénia* („vendégszeret”) tábor elnevezéssel, mely fontos elvont és kézzelfogható jelentést is hordoz: hogy a táborok ideiglenes, formális megoldást képeznek, hogy ezek szabályait az állam szabja meg, és hogy az elszállásolt vendégeknek valamikor a jövőben távoznuk kell.

A vendégszeretet aszimmetrikus felfogását tovább bonyolítja a vendéglátás időbelisége: vajon meddig maradhat egy vendég, és mikortól nincs már szívesen látva? A Simmel által leírt idegen képzelet, aki ma érkezik, és holnap is marad (Simmel 1971), a balkáni útvonal archetipikus tranzit országának számító Görögországban néhány éve még fel sem merülhetett. Másrészt egy UNHCR felmérés megállapította, hogy a szíriai menekültek 91 százaléka sem szándékozott Görögországban letelepedni, és Európa más részén keresett menedéket (Papataxiarchis 2016). Bár az EU-Török megállapodás elvben 65000 Görögországban rekedt menekült relokációját tenné lehetővé, a folyamat eddig kudarcnak bizonyult, és az ország olyan tranzitországgá vált, ahonnan a továbbhaladás ellehetetlenült, és ahol a menekültek „megfagyott átmenetiségben” várakoznak (Bauman, idézi Rozakous 2012). Ez jelenik meg a menekült szülőknek a projekttel kapcsolatos elutasításában, illetve abban az ambivalenciában, amellyel a kormány a kérdést kezeli.

Végezetül, a szolidaritásnak szintén speciális kapcsolata van a válsághoz. Rakopoulos érvelése szerint például a szolidaritást egyfajta „híd-fogalomként” kell értelmezni, vagyis nem a válságon kívülként (annak ellenszereként), hanem azon belül, mintegy a “válság másik oldalaként” (Rakopoulos 2016). Jó példa erre a görögországi szolidaritási mozgalom, mely a válságra úgy válaszol, hogy közben annak politikai gyökereit is kritizálja. Bár az állam, a civil szervezetek és a szolidaritási mozgalom analitikusan elkülönülnek egymástól, összehasonlításra kerülnek, és egymás ellen harcolónak tűnnek mind a tudományos irodalomban, mind a résztvevő aktorok öndefiníciójában; a menekült oktatási projekt esetében megjelenő, multiszektoriális együttműködés olyan platformot képez, mely közös célmegvalósításra készíti őket.

Ugyanakkor a közös platformot nem érdemes egy újfajta, utópikus, inkluzív kormányzási módként értelmezni. Sokkal inkább igaz, ahogy Rozakou is rámutat, hogy a társadalmi jóléti feladatok nem-állami aktorok általi átvállalása révén az állam „de-governmentalizációja” valósul meg ugyan (Barry, Osborn, és Rose 1996:11, idézi Rozakou 2016), ám ez nem más, mint a governmentalizáció erőteljesebb, módosult változata.

Következtetések

A tanulmány a görögországi menekültoktatási projektet vizsgálta annak 2017-es bevezetési fázisában. Elméleti keretbe foglalása közben három fogalmi állítást tett.

Először, a válság fogalmára való tekintettel amellet érvelt, hogy a válság átvészelandő eseményként való értelmezése helyett azt folyamatként kell tekinteni, mely egyaránt képes felfedni és elfedni, s mely egyaránt okozhat invencióra való ösztönzést, illetve benualtságot.

Másodszor, a menekültoktatási projekt ellenzése és szervezése beleillik a Derrida és Herzfeld által vázolt vendégszeretetgyűlölet elméleti keretébe, melyben a vendégszeretet mindig az ellentétével, ellenségességgel párosul. Az iskolák és a tanárok jelentős erőfeszítéseik révén befogadó hozzáállást gyakorolnak az ünnepeelt filoksénia jegyében, miközben egyszersmind diktálják is a vendéglátás szabályait.

Harmadszor, a görög válság krónikus állapota új típusú társadalmi mozgalmak megjelenéséhez vezetett, melyeket a tudományos irodalom szolidaritási mozgalmaknak nevez (Papataxiarchis 2016). A tudományos irodalom jellemzően dichotómikus megközelítések keretében az efféle nem-hierarchikus mozgalmakat más, formálisabb önkéntesi szervezetekkel, egyesületekkel, NGO-kkal hasonlítja össze (Rakopoulos 2016; Rozakou 2016a). A tanulmány harmadik következtetése, hogy a komparatív megközelítések mellett-helyett az ilyen kezdeményezéseknek az állammal való interakciójára, illetve az állam és a nemzetközi aktorok interakciójára érdemes fókuszálni.

Felhasznált irodalom

1. Arampatzi, Anthina, and Nicholls, Walter J. (2012): The urban roots of anti-neoliberal social movements: The case of Athens, Greece. *Environment and Planning A*, 44(11), 2591–2610. <http://doi.org/10.1068/a44416>
2. Aras, Bülent, and Yasun, Salih (2016): The educational opportunities and challenges of Syrian refugee students in Turkey: Temporary Education Centers and Beyond. *IPC Merkator Policy Brief*, July 2016. Retrieved August 20, 2017, from <http://research.sabanciuniv.edu/29697/1/syrianrefugees.pdf>
3. "Around 10,000 refugee children to attend school this month" 2017. Retrieved March 6, 2017, from <http://www.ekathimerini.com/215813/article/ekathimerini/news/around-10000refugee-children-to-attend-school-this-month>
4. Authers, Benjamin, and Charlesworth, Hillary (2014): The Crisis and the Quotidian in International Human Rights Law. *Netherlands Yearbook of International Law*, 44, 19-39. doi:10.1007/978-94-6265-011-4_2
5. Cabot, Heath (2016): "Contagious" solidarity: Reconfiguring care and citizenship in Greece's social clinics. *Social Anthropology*, 24(2), 152–166. <http://doi.org/10.1111/1469-8676.12297>
6. Cairo, Aminata, Sumney, Diane, Blackman, Jill, and Joyner, Katie (2013): Supporting Refugee and Migrant Children with F.A.C.E. Time. *The Education Digest*, 79(2), 61–65.
7. Chatzidakis, Andreas (2014): Athens as a Failed City for Consumption. In: *Crisis-Scapes: Athens and Beyond*, edited by Jaya Brekke, Dimitris Dalakoglou, Christos Filippides, and Antonis Vradis. 33– 41. Athens: Synthesi.
8. Derrida, Jacques (2000): *Of Hospitality: Anne Dufourmantelle Invites Jacques Derrida to Respond*. Rachel Bowlby, trans. Stanford: Stanford University Press
9. Douzinas, Costas (2013): *Philosophy and Resistance in the Crisis*. Cambridge: Polity Press
10. Dressler, Anja, and Gereluk, Dianne (2017): A review of the literature on the educational situation of Syrian refugee students with a focus on refugee education best practices. Calgary: University of Calgary." Retrieved August 20, 2017 from <http://hdl.handle.net/1880/52145>

11. Dryden-Peterson, Sarah (2017): Refugee Education: Education for an Unknowable Future. *Curriculum Inquiry* 47(1), 14–24.
12. Du Boulay, Juliet (1991): Strangers and Gifts: Hostility and Hospitality in Rural Greece. *Journal of Mediterranean Studies* 1(1):37–53.
13. Ellinas, Antonis A (2013): The Rise of Golden Dawn: The New Face of the Far Right in Greece. *South European Society and Politics*, 18(4), 543–565. <http://doi.org/10.1080/13608746.2013.782838>
14. Erden, Ozlem (2016): Building bridges for refugee empowerment. *Journal of International Migration and Integration*, (18), 1–17. <http://doi.org/10.1007/s12134016-0476-y>
15. Harmes, Adam (2012): The rise of neoliberal nationalism. *Review of International Political Economy* 19(1): 59–86.
16. Hay, Colin (1995): Structure and agency. In: *Theories and methods in political science*, edited by David Marsh and Garry Stoker. London: Macmillan.
17. Herzfeld, M. (1987): "As in your own house": Hospitality, ethnography, and the stereotype of Mediterranean society. *Honor and Shame and the Unity of the Mediterranean*, 75–89.
18. Hos, Rabia (2016): Education in Emergencies: Case of a Community School for Syrian Refugees. *European Journal of Educational Research*, 5(2), 53–60. <http://doi.org/10.12973/eujer.5.2.53>
19. Kapferer, Bruce (2005): Situations, Crisis and the Anthropology of the Concrete: The Contribution of Max Gluckman. *Social Analysis* 49, no. 3: 85–122.
20. Koselleck, Reinhart (2006): Crisis. *Journal of the History of Ideas* 67:357–400.
21. Lashley, Conrad (2015): Hospitality and Hospitableness. *Revista Hospitalidade*, 4(V.XII (special number)), 70–92. Retrieved from <http://www.rev Hosp.org/ojs/index.php/hospitalidade/article/view/566/622>
22. Lapavitsas, Costas (2012): *Crisis in the Eurozone*. London: Verso
23. Lyrantzis, Christos (1984): Political Parties in Post-Junta Greece: A Case of Bureaucratic Clientelism? *West European Politics*, Vol. 7, No. 2, pp. 99– 118.
24. Nicolai, Susan, and Triplehorn, Carl (2003): *The role of education in protecting children in conflict*. London: Humanitarian Practice Institute
25. Offe, Claus (2014): *Europe entrapped*. Cambridge: Polity
26. O'Rourke, Joseph (2014): *Education for Syrian refugees: the failure of second*

- generation human rights during extraordinary crises. *Albany Law Review*, 78(2), 711-738.
27. Pantazidou, Maria (2012): CIVIL SOCIETY AT CROSSROADS | 2012 MARO PANTAZIDOU TRADING NEW GROUND : A Changing Moment for Citizen Action in Greece
28. Papataxiarchis, Evthymios (2016): Being 'there': At the front line of the 'European refugee crisis' - part 2. *Anthropology Today*, 32: 3-7. doi:10.1111/1467-8322.12252
29. Rakopoulos, Theodoros (2014): Resonance of Solidarity: Meanings of a Local Concept in Anti-austerity Greece. *Journal of Modern Greek Studies*, 32(2), 313-337. <http://doi.org/10.1353/mgs.2014.0040>
30. Rakopoulos, Theodoros (2016): Solidarity: The egalitarian tensions of a bridge concept. *Social Anthropology*, 24(2), 142-151. <http://doi.org/10.1111/14698676.12298>
31. Rozakou, Katerina (2012): The biopolitics of hospitality in Greece: Humanitarianism and the management of refugees. *American Ethnologist*, 39(3), 562-577. <http://doi.org/10.1111/j.1548-1425.2012.01381.x>
32. Rozakou, Katerina (2016a): Crafting the Volunteer: Voluntary Associations and the Reformation of Sociality. *Journal of Modern Greek Studies*, 34(1), 79-102. <http://doi.org/10.1353/mgs.2016.0014>
33. Rozakou, Katerina (2016b): Socialities of solidarity: Revisiting the gift taboo in times of crises. *Social Anthropology*, 24(2), 185-199. <http://doi.org/10.1111/14698676.12305>
34. Said, Edward (1977): *Orientalism*. Notes, 234. <http://doi.org/10.2307/20048253>
35. Simmel, Georg (1971): *The stranger*. In *Individuality and Social Forms*. Chicago: Univ. Chicago Press
36. Sorokin, Pitirim (1947): *Society, Culture, and Personality: Their Structure and Dynamics, a System of General Sociology*. New York: Harper
37. Sotiropoulos, Dimitri A. (2014): *Civil Society in Greece in the Wake of the Economic Crisis*. (May). Report for Konrad Adenauer Stiftung und ELIAMEP.
38. Warner, Jessica (2017): *No lost generations: Refugee children and their human right to education, from the holocaust to the Syrian civil war*. Thesis. Retrieved August 20, 2017 from <http://ezproxy.lib.ucalgary.ca/login?url=http://search.proquest.com/docview/188>

642883 ?accountid=9838

39. Wieviorka, Michel (2012): Financial Crisis or Societal Mutation? In *Aftermath. The Cultures of the Economic Crisis*, edited by Manuel Castells, Joao Caraça, and Gustavo Cardoso, 82-106. Oxford: Open University Press.
40. Wood, Roy C. (2016): Sociological Perspectives on Hospitality. In *Routledge Handbook of Hospitality Studies*, edited by Conrad Lashley, 13-29. Abingdon: Routledge
41. Zeldin, Theodore (1994): *An Intimate History of Humanity*. London: Minerva